

ЕТИМОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАСНИХ ОСОБОВИХ ІМЕН

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 811.161.2'282.2(477.87)

DOI:10.24144/2663-6840/2021.1(45).441-446

Торчинський М. Етимологічні особливості українських власних особових імен; кількість бібліографічних джерел – 9; мова українська.

Анотація. Незважаючи на те, що власні особові назви є одним із найбільш давніх розрядів онімної лексики, до сьогодні немає праць узагальнювального характеру, в яких була б наявна інформація про походження, функціонування та інші особливості таких антропонімів. Мета нашої роботи – на матеріалі чоловічого іменника визначити етимологічні особливості українських власних особових імен; звертається увага й на походження і шлях виникнення таких пропріальних одиниць. За основу взято словники-довідники Л.Г. Скрипник і Н.П. Дзятківської, та І.І. Трійняка, а також власний словник українських імен, що складається із 500 продуктивних в Україні антропонімів.

У процесі дослідження підтверджено загальновідому серед антропонімів думку, що більшість українських особових імен походить із давньогрецької (42,8 %), латинської (15,2 %), давньоєврейської (12,8 %) та слов'янських (11,8 %) мов. Водночас зазначаємо, що останнім часом, завдяки активним міграційним рухам, значно зросла кількість західноєвропейських антропонімів (12,6 %), трапляються і близькосхідні (4,2 %) та кавказькі (0,6 %) пропріативи. Запозичення може здійснюватися безпосередньо або за посередництвом інших мов.

До питомих (11,8 %) належать антропоніми слов'янського походження, а серед неавтохтонних пропріальних одиниць (88,2 %) майже однаково продуктивність мають засвоєні (32,6 %), власне запозичені (25,8 %) та екзотичні (29,8 %) імена. Практично відсутні оніми з хибною (0,6 %) та народною (0,4 %) етимологією; натомість домінують пропріативи з відомою (89 %) непрозорою (88,6 %) етимологією; значно рідше трапляються оніми, що мають гіпотетичну (11 %) або прозору (11,4 %) етимологію.

Абсолютна більшість чоловічих особових імен виникла природним шляхом (98,4 %), і лише 1,6 % антропонімації може бути кваліфікована як штучні.

На часі – детальна систематизація особових імен українців за структурою, способом творення, семантикою твірної основи, мотивацією та багатьма іншими критеріями, що дозволить сформулювати цілісне науково достовірне уявлення про цей розряд онімної лексики.

Ключові слова: антропонім, запозичене ім'я, особове ім'я, етимологія, питомих ім'я, походження, шлях виникнення.

Постановка проблеми. Особові імена – один із найбільш давніх розрядів пропріальної лексики, але вони не дуже поширені (за нашими підрахунками, серед 975 мільйонів онімів загалом особових імен лише близько 1 500, що становить приблизно 15 стотисячних відсотка). Водночас за активністю використання саме імена домінують у нашому мовленні, тому закономірно, що саме їм дослідниками приділяється серйозна увага. Однак можемо засвідчити, що зведеної інформації про такі пропріативи, на зразок того, скільки в українській мові давньогрецьких, давньоєврейських, латинських та інших імен, від лексем якого змісту і яким способом утворені, скільки варіантних форм мають, коли і де виникли тощо, станом на сьогоднішній день немає.

Аналіз досліджень. До середини ХХ ст. етимологічні дослідження власних назв практично не виконувалися, проте окремі зауваження щодо походження онімів таки потрапляли у сферу наукового обігу. «Епізодичні спроби пояснити походження пропріальної лексики робилися здавна, однак тільки в 50-і рр. з'являються перші кваліфіковані етимологічні дослідження О.А. Білецького, К.Й. Галаса, В.П. Петрова, О.Ф. Ріпецької, К.К. Цілуйка та ін. [SO, т. I, с. 138]. І все ж по-справжньому науковим напрямком в ономастиці етимологія стає з 60–70-х рр. з виходом низки монографій», а також праць довідково-лексикографічного типу.

Наведемо низку термінів, пов'язаних із походженням пропріативів, які були засвідчені у таких працях у цей час.

В.В. Німчук у проєкті української ономастичної термінології виділив два різновиди онімів, які умовно можна віднести до тих, що ґрунтуються на етимологічних критеріях: *псевдоправильні та псевдодоближені* [Німчук 1966, с. 29, 41].

У «Словнику російської ономастичної термінології» Н.В. Подольська присвятила цій проблемі вже 18 словникових статей (*етимологія, етимологізація, етимон, деетимологізація, етимологічний метод* тощо) [Подольская 1988], а Д.Г. Бучко і Н.В. Ткачова в «Словнику української ономастичної термінології» – 46 (зокрема особових імен стосуються словникові статті про імена нові, канонічні і неканонічні, християнські і дохристиянські, хресні і язичницькі і т. п.) [СУОТ 2012].

Якщо ж говорити про етимологію окремих власних назв, то результати таких досліджень представлені в дисертаціях, монографіях, словниках і численних статтях, присвячених з'ясуванню походження певних онімних одиниць. Що стосується українських особових імен, то етимологічну інформацію ми брали зі словника-довідника «Власні імена людей» Л.Г. Скрипник і Н.П. Дзятківської [Скрипник 1996], «Словника українських імен» І.І. Трійняка [Трійняк 2005] і подібних видань, на

основі яких готуємо свій словник-довідник (звідти наводимо приклади).

Мета статті, завдання. Ми ставимо собі за мету з'ясувати етимологію тих власних особових імен, які трапляються на території України, причому не лише українців, а й кримських татар та інших етносів, відносно широко представлених на території нашої держави. Говоримо поки що про чоловічі імена (усього в коло вивчення включено 500 пропріативів), які мають більш чітку мотивацію, ніж жіночі імена, приблизно третина яких утворена від співвідносних масонімів. Крім узагальненої етимологічної характеристики чоловічого іменника, спробуємо визначити ще дві споріднені риси таких антропонімів – походження та шлях виникнення.

Методи та методика дослідження. Сьогодні ми можемо говорити про часткове опрацювання принципів етимологічної класифікації власних назв і відповідно – структурування онімного простору української мови на їхній основі. На нашу думку, для виконання такого завдання потрібно звертати увагу на можливість / неможливість етимологізування оніма, а також на наявність певних різновидів етимологій. На цих принципах можна кваліфікувати групи власних назв із **відомою, невідомою та гіпотетичною етимологією**, а також відзначити **прозору, непрозору, хибну та народну етимології**. Для архаїчних і давніх онімів бажаним є визначення етимона [Торчинський 2008, с. 293].

Виклад основного матеріалу. Перша градація онімів ґрунтується на можливості / неможливості визначення їхнього походження.

До назв із **відомою** етимологією (яка легко простежується або відшукується у процесі лінгвістичних студій) належить більша частина українського ономастикону. Зокрема, відому етимологію мають 445 (89 %) особових імен: як слов'янських: *Мирослав* – похідне від *мир-* (*мирний, мир*) і *слав-* (*слава*); *Ростислав* – від *рост-* (*рости*) і *слав-* (*слава*); так і запозичених: *Денис* – похідне від *Dionysos* (так у грецькій міфології звали бога життєвих сил природи, вина і веселощів); *Федір* – утворене шляхом складання грецьких коренів *theos* – «Бог» і *dōron* – «дар, дарунок» (буквально: «Божий дар») [Скрипник 1996].

До назв із **невідомою** етимологією (коли немає навіть якихось більш-менш правдоподібних варіантів) належать окремі оніми передусім із таких онімних полів, як вітоніми й топоніми, а також найменування, мотив виникнення яких пов'язаний з оказіональними ситуаціями та обставинами, і назви, форма яких протягом часу їхнього існування з різних причин була перекинена до невпізнанності. Серед антропонімів таку етимологію можуть мати окремі особові імена (наприклад, на Буковині засвідчені імена *Сидонія, Глопина, Палій*, вживані як офіційні, утворені від розмовних варіантів (часто – з певними фонетичними змінами)) [Кракалія 1976, с. 182]. Загалом же в чоловічому іменнику таких пропріативів не зафіксовано.

Гіпотетичну етимологію мають окремі найменування, в основі створення яких теж знаходяться ситуації чи обставини, нетрадиційні, незвичайні у

зіставленні з основною кількістю власних назв певного розряду, зокрема особові імена (для прикладу – буковинські імена *Графіна* та *Лоренція*, можливо, утворені: перше – від розмовного варіанту *Граніна* (*Грінена*) від повного імені *Агрипина*, що, у свою чергу, виникло від чоловічого імені *Агрипа*, пор. ім'я римського полководця *Agrippa*; друге – від розмовного варіанту румунського імені *Флоренція*, що означає «квітучий» [Кракалія 1976, с. 182–183]. Серед чоловічих імен таких найменувань виявлено 55 (11 %): *Вадим* – або перське за походженням, або похідне від давньосхіднослов'янського дієслова *vaditi* – «сперечатися, викликати незгоди»; *Конон* – можливо, мотивоване грецизмом *Κόνων*, що в перекладі з давньогрецької мови означає «трудівник»; *Сила*, або *Силантій*, – походить, можливо, від латинського слова *Sila* – «назва лісу в південній Італії» або від грецького *sylē* – «право володіння».

Друга градація передбачає поділ власних назв на основі певної «зрозумілості» їхньої сутності на дві групи (проте додатково можуть бути кваліфіковані і пропріативи з хибною та народною етимологією).

До назв із **прозорою** етимологією (тобто зі зрозумілою внутрішньою формою) належать окремі групи вітонімів, топонімів і космонімів (при цьому слід зазначити, що рівень «прозорості» значною мірою визначається індивідуальними особливостями користувачів власних назв (передусім залежить від освіти, професії, захопленості тощо), а також абсолютна більшість прагматонімів, ідеонімів та ергонімів. Зокрема, з-поміж антропонімів прозору етимологію має більша частина особових імен слов'янського і власне українського походження, рідко – іншомовного (загалом 57, або 11,4 %): *Богдан* – слов'янська калька з грецького імені *Theodotos*; від *theodotos* – «даний богами»; *Віктор* – походить від латинського слова *victor* – «переможець» (прозоре не для всіх); *Владислав* – похідне від *влад-* (старослов'янське *владѣти* – «володіти») і *слав-* (буквально: «той, хто володіє славою»).

До назв із **непрозорою**, затемненою етимологією (тобто із незрозумілою внутрішньою формою) належить значна частина особових імен іншомовного походження, але обсяг такого сектора визначається освітньо-професійним рівнем мовців), (за нашими підрахунками, 443 найменування, або 88,6 %): *Артем* – похідне від грецизму *artemēs* зі значенням «здоровий, неушкоджений»; *Віталій* – похідне від латинізму *vitalis* зі значенням «життєвий»; *Макар* – похідне від грецького прикметника *makarios* зі значенням «щасливий; блаженний».

Народну етимологію можуть мати передусім вітоніми, топоніми та космоніми, зокрема серед антропонімів – окремі особові імена (на нашу думку, два пропріативи: *Броніслав* – від «броня» та «слава», а насправді – від польсь. *bronі(ć)* – «захистити, оберігати» і *slaw-* – «слава»; *Борис* – від «борись», а насправді – утворене шляхом скорочення від *Борислав*. Можливо, впливом народної етимології зумовлена зміна звукового складу більшості запозичених власних особових імен: *Агафон* → *Гапон*, *Ігнатій*

→ Гнат, Костянтин → Кость, Лаврентій → Лаврін, Лукіліан → Лука [Скрипник 1996].

Хибна етимологія передусім фіксується в антропоніміці. Це, наприклад, три особові імені: *Adrian* – від *Андрій*, а насправді – від латинізму *Adrianus* зі значенням «мешканець Адрії, держави венетів; той, хто походить з Адрії»; *Віль* – від *Вільгельм*, а насправді – скор. від *Володимир Ілліч Ленін*; *Маркел* – від *Марко*, а насправді – від імені бога віїни Марса (букв.: войовничий).

Розмежування власних назв за їхнім походженням, тобто визначення мови, з якої до нас «прийшов» той чи інший онім, передбачає насамперед виокремлення питомих та запозичених пропріативів.

Таку градацію пропонував ще В.В. Німчук у проєкті української ономастичної термінології, де власні назви за походженням розділив на питомі (незапозичені), на кшталт: *Ростислав*, *Ярослава*, та імена іншомовного походження, диференційовані на узвичаєні (*Іван*, *Марія*) та неувичаєні (*Арнольд*, *Ірма*) [Німчук 1966, с. 29–30].

У словнику-довіднику «Власні імена людей» Л.Г. Скрипник та Н.П. Дзятківська вказують, що український іменник охоплює давньогрецькі, давньоримські, давньоєврейські, скандинавські, давньоруські, західно- і південнослов'янські, західноєвропейські імена та індивідуальні новотвори [Скрипник 1996, с. 7–9].

Загалом за походженням ми пропонуємо у складі онімії української мови виділяти не лише **питомі** та **запозичені** власні назви, а й **гібридні** (для складних і складених онімів) [Торчинський 2008, с. 309], однак відразу ж зазначимо, що серед особових імен ми третього різновиду не виявили.

Таке розмежування пропріальної лексики передбачає врахування деяких функціональних факторів. По-перше, необхідно розрізняти глибоку (первинну) етимологію власних назв, яка в більшості випадків буде пов'язана з лексемами іншомовного походження, і суміжну (вторинну), яка стосується найближчого у словотвірному ряду слова, що може бути і споконвічним, і запозиченим, адаптованим відповідно до особливостей української мови. По-друге, слід розмежувати національну онімну систему, що включає до свого складу власні назви, які регулярно використовуються в мові, та онімі-екзотизми, які у практиці мовленнєвої діяльності вживаються епізодично (для надання достовірності розповіді про події або явища, пов'язані з іноземними реаліями). По-третє, інші типи пропріативів, які виділяються на основі їхнього походження, на нашу думку, можуть бути складником трьох названих вище. По-четверте, слід враховувати факт «вигадування» номінаторами певної кількості власних назв, на визначення походження яких впливають мова, якою ведеться розповідь, національність оповідача, місце і час, де відбуваються події, тощо [Торчинський 2008, с. 309–310].

Таким чином, до **питомих** онімів належать найменування, в основі яких – праслов'янські, протоукраїнські або українські лексеми.

За нашими підрахунками, слов'янське походження мають 59 імен (11,8 % від загальної кількості), наприклад: *Володимир* (має значення «той, хто володіє світом»); *Зорян* (похідне від іменника *зоря*); *Любомир* (утворене поєднанням компонентів *люб-* і *мир*). Звичайно, можна розмежувати й більш дрібні групи слов'янських особових імен, якот: західнослов'янські: *Вацлав*, *Вітольд*, *Казимир*; південнослов'янські: *Будимир*, *Драган*, *Златан*; східнослов'янські: *Богдан*, *Кім*, *Ярослав*. Ми поки що такої градації не робили, оскільки є чимало проблемних питань щодо конкретного походження слов'янських найменувань особи.

Запозиченими власними назвами вважаємо оніми, які походять від іншомовних лексем. До іншомовних пропріативів можна віднести усю екзотичну онімію, а також значну частину антропонімів, зокрема календарні особові імена. О.А. Білецький теж відзначає, що «в нашій антропонімії переважають імена іншомовного походження. У цьому одна з особливостей нашої культури, яка за своїм походженням є ніби «багатоповерховою спорудою», де кожен «поверх» стосується до якої-небудь попередньої культури». Узагалі ж індоєвропейська антропонімія, на думку вченого, сформувалася «на основі давньогрецьких, давньоіндійських, давньокельтських, давньоіталійських, давньонімецьких і частково дохристиянських балтослов'янських особових назв» [Білецький 1972, с. 120].

За нашими підрахунками, запозичених загальноукраїнських найменувань засвідчено 441 (88,2 %).

Найбільш численними є **давньогрецькі** антропоніми (214; 42,8 %): *Анатолій* (ім'я походить від грецького *ανατολή* (*анатолі*) – «мешканець східної країни Анатолії; схід, схід сонця»); *Василь* (грецьке за походженням ім'я: *basileus* – «цар»); *Петро* (в основі імені – грецька лексема *petra* зі значенням «скеля; камінь»).

Другі за продуктивністю – **латинські** особові імена (76; 15,2 %): *Валентин* (ім'я мотивоване латинським прикметником *valens* (в родовому відмінку – *valentis*) – «сильний, здоровий, міцний»); *Павло* (особове ім'я походить від латинського прикметника *paulus* – «малий»); *Роман* (латинське ім'я *Romanus* зі значенням «римський; римлянин»).

Третю групу становлять **давньоєврейські** особові найменування (64; 12,8 %): *Давид* (давньоєврейське ім'я *Dāvid* у перекладі означає «коханий, улюблений»); *Ілля* (давньоєврейське ім'я *'Eliyāh*, *'Eliyāhū* в перекладі означає «мій Бог – Ягве»); *Михайло* (давньоєврейське ім'я *Mikhā'el*, похідне від *mī-khā-'el* mT-kha-'il – «хто як Бог»; буквально: «рівний Богові»).

Останнім часом, можливо, у зв'язку з активним поступом українців у Європу, зростає кількість західноєвропейських особових назв, особливо **німецьких** (30; 6 %): *Альберт* (ім'я запозичене з німецької мови (*Albert*), скорочений варіант імені *Адельберт* (*Adalbert*), похідного від давньонімецьких слів *adal* – «шляхетний, благородний» і *beraht* – «знаменитий»); *Карл* (німецьке ім'я *Karl* походить

від давньонімецького *karl* – «тямущий чоловік»); *Роланд* (німецьке ім'я (латинська форма *Rolandus*), похідне від давньонімецьких лексем *hrōd* – «слава» і *land* – «країна»; буквально: «той, хто прославляє країну») та **англійських** (19; 3,8 %): *Альфред* (ім'я запозичене з англійської мови (*Alfred*, давньоанглійське *Aelfrid*), де *self*, *alf* – «ельф» (у германській міфології – лісовий або водяний дух); *raed*, *red* – «рада, мудрість»); *Едгар* (ім'я мотивоване давньоанглійськими складниками *ead* – «щасливий, багатий» і *gar* – «спис»; буквально: «багатий воїн»); *Оскар* (ім'я походить від англосаксонських лексем *Ase* – «Бог» і *gar* – «спис»).

Кількісно менш поширені, проте достатньо популярні **скандинавські** антропоніми (6; 1,2 %): *Аскольд* (ім'я походить від староскандинавського *Hořskuldr*, можливо, пов'язаного з давньонімецькими *ask* – «спис» і *waltan* – «правити»); *Ігор* (скандинавське ім'я *Ingvarr* походить від *Ingvio* – «бог достатку» і *varr* – «охороняти, захищати»; буквально: «охоронець, захисник Інгве»); *Олег* (староскандинавське ім'я *Helgi* – «святий, священний»).

Малопродуктивні імена **французькі** (4; 0,8 %): *Ален* (французьке ім'я, що в перекладі означає «згідний»); *Жан* (французьке особове ім'я *Jean*, тотожне давньоєврейському за походженням найменуванню *Іван* (*Yōchānān*, *Yəhōchānān*), яке в перекладі означає «Ягве (Бог) змилосердився; Ягве (Бог) помилував»); *Раймонд* (французьке ім'я *Raymond*, похідне від німецьких *Reimund*, *Raimund*, в основі яких – давньонімецькі лексеми *ragin* зі значенням «вирок богів») і *мунт*, що означає «захист; захисник») і **кельтські** (3; 0,6 %): *Алан* (різні етимологічні гіпотези імені: кельтська – «скала»; осетинська – плем'я аланів; іранська – «божественний, благородний»; казахська – «простір»; єврейська – «дуб»); *Артур* (кельтське ім'я *Arktur* (*Arkthur*), похідне від *art(h)* – «ведмідь»); *Дональд* (ім'я британо-кельтського походження зі значенням «володар»). Суперечливим є походження імені *Георг* (0,2 %), яке більшість дослідників вважає похідним від **румунського** варіанту імені *Георгію* зі значенням «селянин».

Відносно продуктивною є і група **близькозахідних** імен (21; 4,2 5), у складі яких можна виокремити (не завжди чітко) іменування **арабські**: *Арефа* (ім'я мотивоване арабською лексемою *charatha* – «обробляти землю, орати»; буквально: «орач»; можливо, пов'язане із грецьким словом *aratē* – «доблесть, добродієність»); *Ахмад* (арабське ім'я, що в перекладі означає «той, хто заслуговує похвали», «найславніший», «той, хто постійно дякує Богу»); *Емір* (ім'я в перекладі з арабської мови означає «принц», «князь»), **тюркські**: *Руслан* (тюркське за походженням особове ім'я, пор. турецьке *arslan*, чуваське *арслан* – «лев»); *Тамерлан* (мусульманське ім'я тюркського походження, споріднене з антропонімом *Тимур*, що має значення «залізо»); *Тимур* (за походженням ім'я монгольське, запозичене через посередництво тюркських мов; в основі номінації – слово *tīmūr* (*demir*) зі значенням «залізо»), **перські**: *Булат* (ім'я мусульманського походження, у

перекладі з перської мови означає «сталевий»); *Наріман* (ім'я походить із перської мови і в перекладі означає «безстрашний богатир; сильний духом»); *Рустам* (ім'я перського походження зі значенням «могутній; сильний»; аналогічна семантика і тюркського варіанта цього імені *Рустем*), **кримськотатарські**: *Айдер* (кримськотатарське / турецьке ім'я (тюркське за походженням) в перекладі означає «подібний до місяця»); *Рефат* (татарське ім'я зі значенням «величний; гордий»); *Сервер* (татарське ім'я зі значенням «служитель; предводитель»), **арамейське**: *Сава* (можливо, арамейське за походженням особове ім'я, утворене від лексеми *sābhā* – «старий, дід»).

Осібю назвемо **кавказькі** імена (3; 0,6 %): *Армен* (більш поширеною є гіпотеза, що це вірменське ім'я зі значенням «вірменська людина; вірменин»); *Вахтанг* (грузинське ім'я, запозичене з перської мови зі значенням «вовче тіло»); *Тигран* (вірменське ім'я, що в перекладі означає «священна особа»).

Запозичені власні назви мають і деякі інші додаткові ознаки, пов'язані з формою запозичення, рівнем засвоєння запозичених назв тощо. Зокрема, запозиченими є й цілком засвоєні українською мовою слова, і ті, які мають відтінок іншомовності; відповідно можна розрізняти **засвоєння** – запозичені слова, що вже повністю пристосувалися до мови, **власне запозичення** – слова, у яких процес пристосування ще не завершився, які ще зберігають забарвлення іншомовності, та екзотизми – слова з особливо виразним забарвленням іноземності. За нашим підрахунками, серед чоловічого іменника зафіксовано:

163 засвоєні найменування (32,6 %): *Андрію* (грецьке за походженням ім'я, в основі якого лексема *ánēr* (*anēr*) зі значенням «чоловік», «людина»; також ім'я пов'язують зі словами *ándreia* (*andréia*) – «сміливий, важливий»); *Іван* (давньоєврейське ім'я *Yōchānān*, *Yəhōchānān*, що в перекладі означає «Ягве (Бог) змилосердився; Ягве (Бог) помилував»; буквально: «Божа благодать; дар богів»); *Тарас* (похідне від грецького дієслова *tarassō* – «бентежу, турбую»; буквально: «бунтівник»);

129 власне запозичених (25,8 %): *Бартоломію* (грецьке ім'я *Bartholomais*, у свою чергу, похідне від арамейського антропоніма *Bar-Talmay* – «син Толмая» (*bar* – «син» і *Talmay* – ім'я); за іншим тлумаченням – «син бородатого», «син зораного лану», «син ріллі»); *Гурію* (ім'я давньоєврейського походження: *gūr* – «левеня, молодий лев»); *Еміль* (німецьке ім'я, що походить від римського родового імені *Aemilius*; можливо, від латинізму *aemulus* – «послідовник; ревнитель»);

149 екзотизмів (29,8 %): *Готфрід* (німецьке ім'я, що складається з двох компонентів: *Gott* – «Бог» і *Fried* – «мир»); *Людвіг* (німецьке ім'я, у складі якого лексеми *hlut* – «відомий, гучний» і *wig* – «боротьба, бій»); *Отто* (німецьке особове ім'я *Otto* давньовірменське походження зі значенням «власник, спадкоємець, багатий»).

Висновки. Отже, ми підтверджуємо загальновідому серед антропонімістів думку, що

більшість українських особових імен походить із давньогрецької, латинської, давньоєврейської та слов'янських мов. Водночас зазначаємо, що останнім часом, завдяки активним міграційним рухам, значно зросла кількість західноєвропейських антропонімів, трапляються і близькосхідні та кавказькі пропріальні одиниці.

До питомих ми віднесли антропоніми слов'янського походження, а серед неавтохтонних пропріальних одиниць майже однакову продуктивність мають засвоєні, власне запозичені та екзотичні імена.

Практично відсутні оніми з хибною та народною етимологією, а також штучні номінації; натомість домінують пропріативи з відомою непрозорою етимологією.

Абсолютна більшість чоловічих особових імен виникла природним шляхом.

На часі – детальна систематизація особових імен українців за структурою, способом творення, семантикою твірної основи, мотивацією та багатьма іншими критеріями, що дозволить сформулювати цілісне науково достовірне уявлення про цей розряд онімної лексики.

Література

1. Белецкий А.А. Лексикология и теория языкознания: (Ономастика). Киев: Изд-во КГУ, 1972. 209 с.
2. Кракалія Л.В. Про словник буковинської антропонімії. *Питання сучасної ономастики*. Київ: Наукова думка, 1976. С. 179–183.
3. Німчук В.В. Українська ономастична термінологія: (Проект). *Повідомлення Української ономастичної комісії*. Київ: Наукова думка, 1966. Вип. 1. С. 24–43.
4. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва: Наука, 1988. 192 с.
5. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: словник-довідник. За ред. Русанівського В.М. Київ: Наукова думка, 1996. 335 с.
6. СУОТ – Словник української ономастичної термінології. Уклад.: Бучко Д.Г., Ткачова Н.В. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256 с.
7. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови. Хмельницький: Авіст, 2008. 548 с.
8. Трійняк І.І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 508 с.
9. SO – Słowiańska onomastyka. Encyklopedia. Pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślakowej przy współ J. Dumy. Warszawa – Kraków: Wyd-wo Naukowe Warszawskie, 2002–2003. T. 1–2.

References

1. Beletskiy A.A. (1972) Leksikologiya i teoriya yazykoznanija: (Onomastika) [Lexicology and Theory of Linguistics: (Onomastics)]. Kiev: Izd-vo KGU. 209 s. [in Russian].
2. Krakaliia L.V. (1976) Pro slovnyk bukovynskoi antroponimii [About the dictionary of Bukovinian anthroponymy]. *Pytannia suchasnoi onomastyky*. Kyiv: Naukova dumka. S. 179–183 [in Ukrainian].
3. Nimchuk V.V. (1966) Ukrainka onomastychna terminolohiya: (Proekt) [Ukrainian onomastic terminology: (Project)]. *Povidomlennia Ukrainskoi onomastychnoi komisii*. Kyiv: Naukova dumka. Vyp. 1. S. 24–43 [in Ukrainian].
4. Podolskaya N.V. (1988) Slovar russkoy onomasticheskoy terminologii [Dictionary of Russian Onomastic Terminology]. Moskva: Nauka. 192 s. [in Russian].
5. Skrypnyk L.H., Dzyatkivska N. P. (1996) Vlasni imena liudei: slovnyk-dovidnyk [Proper names of people: dictionary-reference book]. Za red. Rusanivskoho V.M. Kyiv: Naukova dumka. 335 s. [in Ukrainian].
6. Slovnyk ukraïnskoi onomastychnoi terminolohii (2012) [Dictionary of Ukrainian Onomastic Terminology]. Uklad.: Buchko D.H., Tkachova N.V. Kharkiv: Ranok-NT. 256 s. [in Ukrainian].
7. Torchynskiy M.M. (2008) Struktura onimnoho prostoru ukraïnskoi movy [The structure of the onyms space of the Ukrainian language]. Khmelnytskyi: Avist. 548 s. [in Ukrainian].
8. Triiniak I.I. (2005) Slovnyk ukraïnskykh imen [Dictionary of Ukrainian names]. Kyiv: Dovira. 508 s. [in Ukrainian].
9. Słowiańska onomastyka. (2002–2003) Encyklopedia. Pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślakowej przy współ J. Dumy. Warszawa – Kraków: Wyd-wo Naukowe Warszawskie, T. 1–2 [in Polish].

ETHYMOLOGICAL FEATURES UKRAINIAN PROPER PERSONAL NAMES

Abstract. Despite the fact that personal names are one of the oldest categories of onymic vocabulary, there are still no works of a general nature, which would contain information about the origin, functioning and other features of such anthroponyms. The purpose of our work is to determine the etymological features of Ukrainian proper personal names on the basis of male names; attention is paid to the origin and the way of occurrence of such proprietary units. The reference dictionaries of L.H. Skrypnyk and N.P. Dzyatkivska and I.I. Triiniak, as well as the own dictionary of Ukrainian names, consisting of 500 productive anthroponyms in Ukraine, are taken as a basis.

In the course of the study, the opinion that the majority of Ukrainian personal names comes from the Ancient Greek (42,8%), Latin (15,2%), Hebrew (12,8%) and Slavic (11,8%) languages was confirmed by the generally known among anthroponymists. At the same time, we note that recently, due to active migration movements, the number of Western European anthroponyms has significantly increased (12,6%), there are also Middle Eastern (4,2%) and Caucasian (0,6%) propriatives. Borrowing can be done directly or through other languages.

Indigenous anthroponyms (11,8 %) include anthroponyms of Slavic origin. Assimilated names (32,6 %), actually borrowed (25,8 %) and exotic (29,8 %) names have almost the same productivity among non-indigenous proprietary units (88,2 %). There are almost no onemes with false (0,6%) and folk (0,4%) etymology; instead, propriatives with a known (89 %) opaque (88,6 %) etymology dominate; much less often there are onemes with a hypothetical (11 %) or transparent (11,4 %) etymology.

The vast majority of male personal names arose naturally (98,4 %), and only 1,6% of anthroponomination can be classified as artificial.

The next step is a detailed systematization of the personal names of Ukrainians in terms of structure, method of creation, semantics of the formative basis, motivation and many other criteria, which will form a holistic scientifically reliable idea of this category of onymic vocabulary.

Keywords: anthroponym, borrowed name, etymology, origin personal name, specific name.

© Торчинський М., 2021 р.

Михайло Торчинський – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології Хмельницького національного університету, Хмельницький, Україна; natatora@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-5268-0237>

Mykhailo Torchynskyi – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Ukrainian Philology at Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine; natatora@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-5268-0237>